

Asia: VN/33260/2024

Lausuntopyyntö työryhmän mietinnöstä; Ihmiskauppadirektiivin muutosdirektiivin täytäntöönpano

Lausunnonantajan lausunto

1. Huomiot rikoslain 25 luvun 3 §:ään ehdotettavasta muutoksesta (sijaissynnyttäjäksi saattamista koskevan teon tarkoituksen lisääminen ihmiskauppaa koskevaan pykälään)

SAK pitää perusteltuna esitettyä muutosta, jolla sijaissynnyttäjäksi saattaminen lisätään ihmiskauppasäännöksen nimenomaiseksi teon tarkoitukseksi. Muutos vastaa muutosdirektiivin vaatimuksia eikä siihen ole huomautettavaa.

2. Huomiot rikoslain 25 lukuun ehdotettavasta uudesta kriminalisoinnista (ehdotettava uusi 3 d §: ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö)

a) Rangaistavuuden ala

b) Rangaistusasteikko

c) Muut huomiot

a) Rangaistavuuden ala

SAK pitää ehdotettua kriminalisointia tarpeellisena, mutta säännöksen perusteluja tulee lainsäädännön jatkovalmistelussa täsmentää. Rangaistavuuden tulisi kohdistua tietoisesti ja tarkoituksellisesti tehtyyn hyväksikäyttöön, joka liittyy pakkotyöhön, seksuaaliseen hyväksikäyttöön tai muuhun ihmiskaupan vakavaan muotoon.

Jatkovalmistelussa on hyvä täsmentää perusteluja siten, että henkilö, jonka ei voida edellyttää oletettavan tietoinen käyttävänsä ihmiskaupan uhrin palveluja, ei joudu tarpeettomien esitutkintatoimenpiteiden kohteeksi eikä rangaistavuuden piiriin. Esimerkiksi asiakaspalvelutilanteissa ravintolassa, kaupassa tai kotisiivouksessa voi syntyä tilanne, jossa asiakas ei voi tietää käyttävänsä ihmiskaupan uhrin palveluja. Ottaen huomioon poliisin toimivaltuuksiin esitetyt perustellut parannukset ihmiskaupparikosten ja ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön selvittämisessä ja tutkinnassa, tulee hyväksikäyttöä koskevan säännöksen olla tarkkarajainen ja selkeä, jotta ei vaaranneta lain suhteellisuusperiaatetta ja yksilöiden oikeusturvaa.

b) Rangaistusasteikko

Ehdotetut rangaistusasteikot ovat liian lieviä suhteessa tekojen vakavuuteen. Ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö on vakava ihmisarvoa loukkaava rikos, jonka rangaistusten tulee olla linjassa teon moitittavuuden ja uhrille aiheutuvan kärsimyksen kanssa.

SAK katsoo, että lainsäädäntöön tulee sisällyttää liiketoimintakieltoa ja sen kiristämistä koskevat esitykset niissä tapauksissa, joissa hyväksikäyttö liittyy elinkeinotoimintaan. Tämä vahvistaisi sääntelyn ennaltaehkäisevää vaikutusta ja lisäisi työnantajien vastuuta.

c) Muut huomiot

Uhrin asema

SAK pitää ongelmallisena, että ehdotus ei riittävästi huomioi uhrin asemaa ja oikeuksia. Muutosdirektiivin 11 artikla edellyttää jäsenvaltioilta tehokkaita toimia uhrien tunnistamiseksi, suojelemiseksi ja tukemiseksi.

Suomen lainsäädäntöön tulee sisällyttää:

- kansallinen mekanismi ihmiskaupan uhrien varhaiseksi tunnistamiseksi,
- velvoite kerätä ja julkaista tietoa ihmiskaupan muodoista ja uhrien ohjautumisesta auttamisjärjestelmään,
- erikoistuneet ja pitkäjänteiset tukipalvelut, jotka tarjoavat oikeudellista, sosiaalista ja psykologista apua.

3. Huomiot rikoslain 25 luvun 10 §:ään ehdotettavasta muutoksesta (ehdotettavaa uutta ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevaa kriminalisointia koskeva lisäys oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalaan)

SAK kannattaa ehdotusta lisätä uusi rikos myös oikeushenkilön rangaistusvastuun piiriin. Vakavat työperäisen hyväksikäytön tapaukset liittyvät usein yritystoimintaan, ja tehokas vastuu edellyttää, että myös oikeushenkilöt voidaan asettaa vastuuseen. Ottaen huomioon ihmiskaupparikosten vakavuus on rangaistusasteikkoa perusteltua kiristää.

Lisäksi liiketoimintakiellon soveltamiskynnystä tulisi madaltaa, jotta seuraamus voidaan määrätä jo varhaisemmassa vaiheessa toistuvissa tai törkeissä hyväksikäyttötapauksissa.

4. Huomiot pakkokeinolakiin ja poliisilakiin ehdotettavista muutoksista

SAK pitää tärkeänä, että pakkokeinojen käyttö pysyy suhteellisena eikä aiheuta perusteettomia epäilyjä henkilöille, joiden toiminnasta ei ole realistisia viitteitä rikokseen. Samalla on kuitenkin varmistettava, että poliisi ja syyttäjälaitos saavat riittävät valtuudet ja resurssit ihmiskaupan tutkintaan, jotta vakavat hyväksikäyttötapaukset eivät jää paljastumatta.

5. Huomiot oikeudenkäymiskaareen ja esitutkintalakiin ehdotettavista muutoksista

-

6. Huomiot ihmiskauppadirektiivin muutosdirektiivin säännöksistä, joiden ei mietinnössä katsota edellyttävän lainsäädäntömuutoksia

a) 11 artikla

b) muut muutosdirektiivin säännökset

-

7. Huomiot ehdotusten vaikutuksista

-

8. Muut huomiot

Yleiset huomiot

SAK pitää erittäin tärkeänä, että ihmiskauppadirektiivin muutosdirektiivi pannaan Suomessa täysimääräisesti ja tehokkaasti täytäntöön. Erityisesti työperäisen hyväksikäytön ehkäisy ja torjunta tulee nostaa keskiöön, sillä työelämässä tapahtuva ihmiskauppa ja siihen liittyvät hyväksikäytön muodot ovat viime vuosina lisääntyneet ja monimuotoistuneet.

SAK korostaa, että ihmiskaupan torjunta ei voi perustua pelkkään rikosoikeudelliseen sääntelyyn, vaan sen tulee olla osa laajempaa kokonaisuutta, joka sisältää ennaltaehkäisevät toimet, tehokkaan valvonnan, riittävät viranomaisresurssit sekä uhrien tunnistamiseen ja tukemiseen liittyvät rakenteet.

Työperäisen hyväksikäytön torjumiseksi on välttämätöntä lisätä hyväksikäyttöön syyllistyvien työnantajien kiinnijäämisriskiä sekä koventaa rangaistuksia vakavimmista teoista. Samalla on vahvistettava vastuullisen työnantajatoiminnan valvontaa ja seuraamusjärjestelmiä, kuten liiketoimintakieltojen ja tilaajavastuuseen liittyvien seuraamusten tehokasta käyttöä.

Uhrin asemaa ja tukipalveluita koskevat huomiot

SAK korostaa, että direktiivin mukainen rankaisemattomuusperiaate on tuotava selkeästi Suomen lainsäädäntöön. Ihmiskaupan uhria ei tule rangaista teoista, joihin hän on joutunut hyväksikäytön seurauksena, kuten luvattomasta työnteosta tai maassa oleskelusta.

Lisäksi uhrin tulee saada oikeudellista apua ja tukea koko rikosprosessin ajan, mukaan lukien mahdollisuus korvaukseen ja pysyvään oleskelulupaan, mikäli se on välttämätöntä hänen turvallisuutensa ja toipumisensa kannalta.

Lainsäädännön toimeenpano ja resurssit

SAK painottaa, että tehokas täytäntöönpano edellyttää riittäviä resursseja ja viranomaisten yhteistyön vahvistamista. Ihmiskaupan ja työperäisen hyväksikäytön torjunta vaatii pitkäjänteistä panostusta poliisin, syyttäjien, työsuojeluviranomaisten ja uhrien auttamisjärjestelmän resursseihin.

Erityisen tärkeää on, että työsuojelutarkastuksia voidaan tehdä tehokkaasti ja kohdennetusti riskialueille, ja että viranomaisilla on riittävät toimivaltuudet havaita ja puuttua hyväksikäyttöön varhaisessa vaiheessa.

Yhteenvetona SAK toteaa:

- Sijaissynnyttäjiä koskeva muutos on perusteltu.
- Ihmiskaupan uhrin hyväksikäyttöä koskeva kriminalisointi on tarpeellinen, mutta sen sovellettavuuden perusteluja on täsmennettävä.
- Rangaistusasteikkoa ja liiketoimintakieltoa tulee kiristää.
- Uhrin asema ja tukipalvelut tulee turvata muutosdirektiivin edellyttämällä tavalla.
- Toimeenpanon onnistuminen edellyttää riittäviä viranomaisresursseja ja tehokasta valvontaa.
- Työperäisen hyväksikäytön torjunta on nostettava kansalliseksi painopisteeksi.

Latvatalo Eveliina
Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry - Työehdot-osasto lakimies
Paula Ilveskivi